

Συνυπολογισμός Ζημίας και Κέρδους

Έννοια και λειτουργία στο δίκαιο της αποζημίωσης

Μαράκης Παναγιώτης, προπτυχιακός φοιτητής Νομικής Σχολής
Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης θα αποτελέσει το ζήτημα του συνυπολογισμού ζημίας και κέρδους υπό το πρίσμα του δικαίου της αποζημίωσης. Πέρα από το γεγονός ότι η εν λόγω θεματική παρουσιάζει μείζον θεωρητικό και πρακτικό ενδιαφέρον, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που αυτή έχει απασχολήσει εντονότατα τη νομολογία μας. Ο συνυπολογισμός ζημίας και κέρδους εξακολουθεί να προβληματίζει τον ερμηνευτή και εφαρμοστή του δικαίου, συνεκτιμωμένης και της έλλειψης ειδικής και συνολικής νομοθετικής ρύθμισης, πέραν του άρθρου 930 παρ. 3 ΑΚ, η οποία έχει αναγάγει το κρίσιμο αυτό ζήτημα σε ένα από τα πιο δυσχερή στο πεδίο του δικαίου της αποζημίωσης. Το ερώτημα που είναι στενά συνυφασμένο με το θέμα του συνυπολογισμού ζημίας και κέρδους είναι κατά πόσο μειώνεται ή και αποκλείεται η οφειλόμενη από τον ζημιώσαντα αποζημίωση ή αν παραμένει ακέραια. Βεβαίως, προκειμένου να γεννηθεί το ανωτέρω ερώτημα, προαπαιτείται η θεμελίωση ενός νόμιμου λόγου ευθύνης, είτε αυτός συνίσταται σε αδικοπραξία ή άλλο εκ του νόμου λόγο, είτε συνίσταται σε αθέτηση συμβατικής υποχρέωσης, ένεκα του οποίου, και σε συνδυασμό με τη συνδρομή των λοιπών προϋποθέσεων της υποχρέωσης αποζημίωσης, επέρχονται όχι μόνο επαχθείς, αλλά και ευεργετικές επιπτώσεις για την περιουσία του ζημιωθέντος.

I. Ζημία και αποζημίωση

Ως ζημία λογίζεται η δυσμενής μεταβολή στα έννομα αγαθά του προσώπου, είτε αυτά είναι περιουσιακής είτε μη περιουσιακής φύσεως. Με την αποζημίωση, καταρχήν, ταυτίζεται η αποκατάσταση της ζημίας, γεγονός που συνεπάγεται πως οι μορφές και η έκταση της ζημίας συμπίπτουν, κατά κανόνα, με τις μορφές και την έκταση της οφειλόμενης αποζημίωσης. Το ερώτημα που τίθεται είναι αν αποκαθίσταται το σύνολο των ζημιών.

Το δίκαιο, προκειμένου να στοιχειοθετείται αποζημίωση, προαπαιτεί, πέρα από τη ζημία, τον νόμιμο λόγο ευθύνης, ήτοι το θεμέλιο και τη δικαιολογητική βάση της αξίωσης προς αποζημίωση, καθώς και την ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου ανάμεσα στον νόμιμο λόγο ευθύνης και τη ζημία. Συχνά γίνεται χρήση και του όρου «διαφέρον» που σηματοδοτεί την (περιουσιακή) διαφορά σε βάρος του ζημιωθέντος σε σύγκριση με το καθεστώς προ της επέλευσης του γεγονότος που προξένησε τη ζημία^[1].

Στις προϋποθέσεις της αποζημίωσης ανήκει και η υπαιτιότητα στην πλειονότητα των περιπτώσεων (υποκειμενική ευθύνη), δηλαδή ένα είδος μορφής που να δύναται να καταλογιστεί στον ζημιώσαντα. Το γεγονός αυτό καθιστά κατά κανόνα την ευθύνη πταισματική ή υποκειμενική, σε αντιδιαστολή με τις εξαιρετικές περιπτώσεις ευθύνης που είναι απαλλαγμένη από υπαιτιότητα (αντικειμενική ευθύνη).

Ωστόσο, ο στόχος της αποζημίωσης είναι αμιγώς αποκαταστατικός και όχι κυρωτικός, όπως η επιβολή ποινής στο πεδίο του ποινικού δικαίου. Εξ αυτού του λόγου προκύπτει πως ο βαθμός υπαιτιότητας στον τομέα του αστικού δικαίου έχει από διαφορετική λειτουργία. Πρωταρχικά η έκταση της αποκαταστατέας ζημίας δεν τελεί σε αποκλειστική εξάρτηση προς τον βαθμό της υπαιτιότητας. Είναι και η κοινωνική προέκταση της αποζημίωσης είναι νευραλγική, καθώς επέρχεται ανακούφιση για τα θύματα και επιστάζεται η προσοχή όλων στην προστασία των εννόμων αγαθών (προληπτική λειτουργία)^[2].

« ο στόχος της αποζημίωσης είναι αμιγώς αποκαταστατικός και όχι κυρωτικός »

^[1] Λιτξερόπουλος, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, § 79.

^[2] Λιτξερόπουλος, όπ.π., § 80.

Ελληνικό Αστικό Δίκαιο

II. Οι λοιπές προϋποθέσεις της ένοχης προς αποζημίωση

A. Νόμιμος λόγος ευθύνης

Με τον όρο «νόμιμος λόγος ευθύνης» περιγράφεται η ρητή θεμελίωση του ζημιογόνου γεγονότος στο νόμο ως δικαιολογητικής βάσης της αξίωσης αποζημίωσης. Ο νόμιμος λόγος ευθύνης έλκει την προέλευσή του είτε από δικαιοπραξία, ως επί το πλείστον σύμβαση, είτε από το νόμο. Στην πρώτη περίπτωση νόμιμος λόγος είναι η αθέτηση συμβατικής υποχρέωσης, ήτοι πρωτογενούς υποχρέωσης που συνδέεται με την οφειλή του συμβαλλομένου, επομένως η αποζημίωση λειτουργεί ως αντιστάθμισμα και γίνεται λόγος για δευτερογενή υποχρέωση. Στην περίπτωση του νόμου, νόμιμος λόγος είναι συνήθως η αδικιοπραξία που ταυτοποιείται ως υπαίτια και παράνομη πράξη ή παράλειψη, συνεπώς η αποζημίωση προκύπτει ως πρωτογενής υποχρέωση, λόγω απουσίας προϋφιστάμενης πρωτογενούς υποχρέωσης από συμβατικό δεσμό. Περαιτέρω περιπτώσεις νόμιμου λόγου ευθύνης εκ του νόμου εμφανίζονται είτε στον Αστικό Κώδικα, όπως η διοίκηση αλλοτρίων ή η ευθύνη από τις διαπραγματεύσεις (ΑΚ 197-198) είτε σε ειδικούς νόμους, όπως επιμέρους περιπτώσεις ευθύνης από διακινδύνευση, π.χ. ν. ΓΠΝ/1911.

B. Αιτιώδης συνάφεια

Ο νόμιμος λόγος ευθύνης και η ζημία συνιστούν τους ακρογωνιαίους λίθους του δικαίου της αποζημίωσης, ωστόσο κρίνεται απαραίτητο και να συνδέονται με σχέση αιτιότητας^[3]. Ο νόμιμος λόγος ευθύνης ενδείκνυται να ταυτίζεται με την αιτία που προξένησε τη ζημία ως απότοκο. Όπου ο νόμος αναγνωρίζει αξίωση αποζημίωσης, υφίσταται πρόβλεψη και για το αίτιο με το οποίο την προσδιορίζει, δηλαδή το γεγονός που αντιλαμβάνεται ως αιτία της. Συγκεκριμένα, ο νόμος τυποποιεί τη ζημία ως απόρροια ενός αιτίου και αντισταθμίζει την εν λόγω ζημία, η οποία παρουσιάζει σχέση αιτίου και αποτελέσματος έναντι του ζημιογόνου γεγονότος^[4]. Αυτή η σχέση αποτυπώνεται με τον όρο «αιτιώδης συνάφεια» και συνιστά την τρίτη προϋπόθεση της αξίωσης αποζημίωσης. Για το σκοπό της θεμελίωσης

της αιτιώδους συνάφειας έχουν υποστηριχθεί τρεις θεωρίες:

1. Η θεωρία του ισοδυναμίου των όρων («Ισοδυναμίας»).
2. Η θεωρία της πρόσφορης αιτιώδους συνάφειας («πρόσφορότητας»).
3. Η θεωρία του σκοπού του κανόνα δικαίου. Κρατεί, πάντως, η άποψη ότι ο συνδυασμός των ανωτέρω θεωριών και των κριτηρίων στα οποία αυτές βασίζονται οδηγεί σε ορθότερα και δικαιότερα αποτελέσματα.

III. Συνυπολογισμός ζημίας και κέρδους

A. Δεδομένου ότι η παροχή αποζημίωσης αποσκοπεί στην αποκατάσταση της ζημίας του ζημιωθέντος και όχι στον πλουτισμό αυτού, εύλογα εγείρεται το ερώτημα με ποιον τρόπο θα ρυθμιστούν οι περιπτώσεις κατά τις οποίες την πραγμάτωση της ζημίας συνοδεύει και η επέλευση ενός «κέρδους» στον ζημιωθέντα. Προς επίλυση της ανωτέρω προβληματικής, γίνεται υπαγωγή των περιπτώσεων που παρουσιάζουν το εν λόγω χαρακτηριστικό γνώρισμα στον όρο «συνυπολογισμός ζημίας και κέρδους», προκειμένου να κριθεί αν θα επέλθει, εξ αυτού του λόγου, άμβλυνση της ζημίας ανάλογη με το ποσό της ωφέλειας και να αποφευχθεί ο αδικαιολόγητος πλουτισμός του ζημιωθέντος. Ο όρος «συμφηρισμός κέρδους και ζημίας» είναι προτιμότερο να αποφεύγεται^[5], ώστε να μην υφίσταται σύγχυση με τον συμφηρισμό των ΑΚ 440 επ..

B. Ο κανόνας είναι ότι τυχόν ωφέλειες του ζημιωθέντος που συνδέονται αιτιωδώς με τον νόμιμο λόγο ευθύνης καταρχήν συνυπολογίζονται. Η θεώρηση αυτή προκύπτει από την αρχή της πλήρους αποκατάστασης της πραγματικής ζημίας του ζημιωθέντος. Όταν ο ζημιωθείς αντλεί και οφέλη εξαιτίας της ζημίας, τότε η πραγματική του ζημία μειώνεται σε σχέση με αυτή που θα υφίστατο, αν δεν είχαν αποκτηθεί τα εν λόγω οφέλη.

Ωστόσο, δεν μπορεί να γίνει λόγος για ενιαία αντιμετώπιση καθώς υπάρχει ποικιλομορφία στις περιπτώσεις που μπορούν να ανακύψουν. Ως ενδεχόμενο δύναται να προκύψει η λήψη μιας παροχής από την πλευρά του ζημιωθέντα ένεκα της ζημίας, ο συνυπολογισμός του

« τυχόν ωφέλειες του ζημιωθέντος που συνδέονται αιτιωδώς με τον νόμιμο λόγο ευθύνης καταρχήν συνυπολογίζονται.»

[3] Σταθόπουλος, § 8 αρ. 5.

[4] Μπαλής, ΓενΕνοχΔ § 27 αρ. 1.

[5] Αστ. Γεωργιάδης, ΕνοχΔ - ΓενΜ (5. έκδ. 2007), § 5 υποσημ. 128.

Συνυπολογισμός Ζημίας και Κέρδους

ποσού της οποίας θα ήταν άδικο να οδηγήσει σε μείωση της οφειλόμενης αποζημίωσης.

Γ. Σε πρώτη ανάγνωση κρίνεται σκόπιμο να αξιολογηθεί κατά πόσο το κέρδος του ζημιωθέντος τελούσε σε αιτιώδη συνάφεια με τη ζημία του, ήτοι προκλήθηκε από αυτή. Αυτή είναι και μια από τις βασικές λειτουργίες του αιτιώδους συνδέσμου ως τρόπου οριοθέτησης της έκτασης της οφειλόμενης αποζημίωσης. Όμως, αυτό και μόνο, δεν είναι αρκείο για τον συνυπολογισμό.

Κατά την απολύτως κρατούσα άποψη, απαιτείται συνδυαστικά να διερευνηθεί ο σκοπός της παροχής που αποκόμισε ο ζημιωθείς. Σε περίπτωση που αυτή εμφανίζει αυτοτέλεια ως προς το σκοπό, δεν υπάρχει στο συνυπολογισμό, όπως η οικειοθελής προσφορά των τρίτων ή η εντατικοποίηση των δυνάμεων του ζημιωθέντος, έτσι ώστε να αντιπαρέλθει τη ζημία που υπέστη. Στο πλαίσιο αυτό, κατ'εφαρμογή του κριτηρίου της αυτοτέλει της ωφέλειας, δεν χρήζει συνυπολογισμού η ωφέλεια η προερχόμενη από έκτακτη δραστηριότητα του ζημιωθέντος, πέρα από την υποχρέωση να αμβλύνει τη ζημία (ΑΚ 300)^[6], ενώ τυγχάνει συνυπολογισμού το κέρδος που εντάσσεται στα όρια της ΑΚ 300^[7]. Δεν θα υπαχθεί στο συνυπολογισμό η ωφέλεια που έχει τις ρίζες της σε αυτοτελή αιτία απόκτησης υπέρ του ζημιωθέντος, ήτοι σε δραστηριότητα του ιδίου του ζημιωθέντος, σε οικειοθελή ή υποχρεωτική με γνώμονα νόμο ή σύμβαση παροχή τρίτου και σε διάταξη νόμου που περιέχει πρόβλεψη υπέρ του ζημιωθέντος για σώρευση της ωφέλειας με τη ζημία (βλ. και παρακάτω)^[8], όπως, επίσης, και η ωφέλεια που προκύπτει από φυσικό φαινόμενο ή συγκυριακό γεγονός.

Συνυπολογισμός ζημίας και κέρδους ανακύπτει, επίσης, σε περίπτωση που η ωφέλεια συνίσταται στην εξοικονόμηση κάποιας δαπάνης, π.χ. δαπάνης διατροφής που εξοικονομείται κατά τη διάρκεια της νοσηλείας.

Δ. Ειδική μνεία πρέπει να γίνει στις περιπτώσεις συνυπολογισμού ή μη ζημίας και κέρδους όταν η ωφέλεια του ζημιωθέντος προέρ-

χεται από τις λεγόμενες υποχρεωτικές παροχές τρίτων, π.χ. ασφαλιστικές παροχές από ασφαλιστικές εταιρείες ή δημόσιους φορείς, συντάξεις κλπ. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις ο κοινός παρονομαστής είναι ότι η παροχή, είτε έχει συμφωνηθεί συμβατικά, είτε ορίζεται νομοθετικά, οφείλεται και καταβάλλεται, προκειμένου να ανακουφισθεί και να ενισχυθεί το θύμα και όχι για να διευκολυνθεί ο ζημιώσας με την καταβολή μειωμένης, κατόπιν συνυπολογισμού, αποζημίωσης. Ο μη συνυπολογισμός σε αυτές τις περιπτώσεις ορίζεται ρητώς στο άρθρο 930 παρ. 3 ΑΚ, σύμφωνα με το οποίο: «η αξίωση αποζημίωσης δεν αποκλείεται από τον λόγο ότι κάποιος άλλος έχει την υποχρέωση να αποζημιώσει ή να διατρέφει αυτόν που αδικήθηκε».

Πάντως, η διάταξη εκφράζει γενικότερη αρχή του δικαίου της αποζημίωσης και δεν περιορίζεται στις ωφέλειες των άρθρων 928 και 929 ΑΚ λόγω προσβολής του σώματος ή της υγείας.

Ειδικότερα, εδώ εμπίπτουν ωφέλειες όπως το ποσό ασφάλισης ζωής ή βλάβης υγείας, η σύνταξη ή το επίδομα στηριζόμενο σε καταβληθείσες εισφορές, το κέρδος που αποκομίζει ο ζημιωθείς ένεκα του γεγονότος ότι κληρονομεί πρότερα τον θανόντα και διατροφή κατά τρίτων του ζημιωθέντος^[9].

Ε. Το αμέσως επόμενο ερώτημα με πρακτική σημασία είναι αν τελικά ο ζημιωθείς μπορεί να εισπράξει σωρευτικά τόσο την αποζημίωση όσο και τις εκ του νόμου ή από σύμβαση υποχρεωτικές παροχές των τρίτων.

Ο κανόνας είναι ότι, αν δεν προκύπτει κάτι διαφορετικό από τη σχέση που συνδέει τον ζημιωθέντα με τον τρίτο, ο τελευταίος μπορεί να αξιώσει από τον ζημιωθέντα την αποζημίωση ή την εκχώρηση της σχετικής απαίτησης. Αυτό ορίζεται ρητώς στο άρθρο 14 παρ. 1 του ν. 2496/1997, αναφορικά με την ασφάλιση κατά ζημιών, άρα εν προκειμένω ο ζημιωθείς δεν μπορεί να κρατήσει και τις δύο παροχές. Διαφορετική αντιμετώπιση ισχύει στην ασφάλιση προσώπου, όπου ο ζημιωθείς μπορεί να κρατήσει σωρευτικά και την απο-

«δεν χρήζει συνυπολογισμού η ωφέλεια η προερχόμενη από έκτακτη δραστηριότητα του ζημιωθέντος, πέρα από την υποχρέωση να αμβλύνει τη ζημία»

^[6]ΑΠ 762/2007 ΝοΒ 2007, 1561.

^[7]ΑΠ 1278/2005 ΤΝΠ Νόμος (δεν συνυπολογίζεται ότι «στηρίζεται σε εκπλήρωση βάρους που επιβάλλεται στον ζημιωθέντα από το άρθρο 300 ΑΚ»). Ο παθών είχε προσληφθεί ως άτομο με ειδικές

ανάγκες και η απόφαση έκρινε ότι δεν δικαιούται να ζητήσει διαφυγόντα κέρδη από την προηγούμενη εργασία του, από τον ζημιώσαντα.

^[8]Σταθόπουλος, όπ.π., § 9 αρ. 82.

^[9]Μπαλής, ΓενΕνοχΔ § 29 αρ. 4.

Ελληνικό Αστικό Δίκαιο

ζημίωση και την παροχή του τρίτου, και, τελικά, να καταστεί πλουσιότερος κατ' αποτελεσμα, δεδομένου ότι, αν δεν ορίζεται διαφορετικά στη σχετική σύμβαση, τα μέρη δεν προσβλέπουν εν προκειμένω στην αποκατάσταση ζημίας, αλλά στην καταβολή μιας παροχής ως ενίσχυσης του θύματος^[10].

ΣΤ. Μετά την εφαρμογή των ανωτέρω κριτηρίων, ανάλογα με την υπό κρίση περίπτωση, μπορεί να υπάρχει πεδίο εφαρμογής των γενικών ρητρών, ΑΚ 281 και ιδίως 288, προς άμβλυνση αδικιών και επίτευξη δικαιότερων λύσεων. Έτσι, ο συνυπολογισμός ενδέχεται να είναι αποτέλεσμα εφαρμογής της αρχής της καλής πίστης (ΑΚ 288), εφόσον συνεκτιμηθούν οι ιδιάζουσες παράμετροι, ο βαθμός του πταίσματος, το ύψος και το είδος της ζημίας, ο τύπος της ωφέλειας και το οικονομικό γίνεσθαι των εκατέρωθεν πλευρών. Στην αντίπερα όχθη υπάρχει δυνατότητα εκ της καλής πίστης να επακολουθεί ότι κάποιος ενδεχόμενος συνυπολογισμός αντιβαίνει στο περιεχόμενο αυτής, όπως το κέρδος που προσπορίζεται από έκτακτες απόπειρες του ζημιωθέντος να αμβλύνει τη ζημία^[11]. Ή να υπάρξει ακόμη και μερικός συνυπολογισμός που να οδηγεί, τελικά, σε δίκαιη κατανομή των κινδύνων ανάμεσα στα συγκεκριμένα μέρη στη συγκεκριμένη περίπτωση.

Εφάμιλλη προβληματική ανακύπτει και στην περίπτωση της καταστροφής μεταχειρισμένου αντικειμένου. Εν προκειμένω αποκαθίσταται η αξία προμήθειας αντικειμένου της αυτής παλαιότητας, προκειμένου να μην οδηγεί η αποζημίωση σε πλουτισμό του ζημιωθέντος (σημείο τομής με τον συνυπολογισμό). Σε περίπτωση, όμως, που καθίσταται δυσχερής η προμήθεια αντικειμένου της αυτής παλαιότητας, η καλή πίστη προκρίνει την επιδίκαση της αξίας του αντικειμένου που δύναται να προμηθευτεί ο ζημιωθείς, συνεπώς και νέου^[12].

«ως συντρέχον ή οικείο πταίσμα λογίζεται η αξιολόγηση της συνεισφοράς και συνυπευθυνότητας του ζημιωθέντος στην πρόκληση του ζημιογόνου γεγονότος»

IV. Σχέση με συντρέχον η οικείο πταίσμα

Ουκ ολίγες φορές παρατηρείται ο ζημιωθείς να συνέβαλε με δική του υπαιτιότητα στην επέλευση ή την έκταση της ζημίας. Κρίνεται σκόπιμο, λοιπόν, να συνεκτιμηθεί αυτό το δεδομένο στον υπολογισμό και τον δίκαιο επιμερισμό της ζημίας.

Α. Εξ αυτής της αιτίας, σύμφωνα με την ΑΚ 300 § 1 (Ζημία από οικείο πταίσμα), αν εκείνος που υπέστη τη ζημία συνέβαλε με δική του υπαιτιότητα στην επέλευση της ζημίας ή στην έκταση αυτής, το δικαστήριο διαθέτει διακριτική ευχέρεια αναφορικά με την επιδίκαση ή μη αποζημίωσης ή την επιδίκαση ελαττωμένου ποσού αυτής. Ίδια αντιμετώπιση υφίσταται και στην περίπτωση κατά την οποία ο ζημιωθείς δεν προέβη στην αποτροπή ή τον περιορισμό της ζημίας ή παρέλειψε να καταστήσει σαφή στον οφειλέτη τον κίνδυνο εξαιρετικά μεγάλης ζημίας, τον οποίο ο τελευταίος αγνοούσε δίχως, μάλιστα, να έχει παραβεί ορισμένο κανόνα επιμέλειας.

Επομένως, ως συντρέχον ή οικείο πταίσμα λογίζεται η αξιολόγηση της συνεισφοράς και συνυπευθυνότητας του ζημιωθέντος στην πρόκληση του ζημιογόνου γεγονότος. Όπως προκύπτει από το γράμμα της διάταξης, η εφαρμογή της προϋποθέτει υποχρέωση προς αποζημίωση, η οποία δύναται να γεννηθεί από υποκειμενική ή αντικειμενική ευθύνη^[13] και να εκπορεύεται από σύμβαση, αδικοπράξια ή, γενικά, από τον νόμο. Ταυτόχρονα, να συνέβαλε ο ζημιωθείς με δική του υπαιτιότητα στη ζημία ή στην έκταση αυτής, ήτοι η συνεισφορά του να συνδέεται αιτιωδώς με το ζημιογόνο περιστατικό^[14]. Σε περίπτωση που η ζημία θα ήταν η ίδια ανεξαρτήτως της συμπεριφοράς του, δεν μπορεί να γίνει λόγος για υφιστάμενη συνεισφορά.

Η υπαιτιότητα της ΑΚ 300 υπολαμβάνεται κατά την έννοια της ΑΚ 330. Προαπαιτούμενο για την εφαρμογή της ΑΚ 300 είναι η ικανότητα για καταλογισμό^[15]. Αναγνωρίζεται, όμως, και η ελάττωση με ανάλογη εφαρμογή της ΑΚ 918 με ειδική αναφορά στους

^[10] Γεωργιάδης, § 11 αρ. 26 και υποσημ. 23. Βλ. και Λιτζερόπουλο, § 105 Γ για τη διάκριση ασφαλίσεως πραγμάτων (να στον συνυπολογισμό) και ζωής (όχι).

^[11] ΑΠ 523/1995 ΕΕΝ 1996, 426, με σχόλιο Σταθόπουλου.

^[12] Γεωργιάδης, § 11 αρ. 36.

^[13] Μπαλής, ΓενΕνοχΔ § 30 αρ. 1.

^[14] Γεωργιάδης, § 11 αρ. 31.

^[15] ΑΠ 495/2012 ΤΝΠ Νόμος, Γεωργιάδης § 11 αρ. 32.

Συνυπολογισμός Ζημίας και Κέρδους

λόγους επιείκειας^[16]. Συμπληρωματικά, η ηθική βλάβη αμβλύνεται με τη δικαιολογητική βάση του συντρέχοντος “πταίσματος” και του ακαταλογίστου^[17]. Εφόσον ο ζημιώσας έδρασε με δόλιο τρόπο και ο ζημιωθείς επέδειξε αμελή συμπεριφορά, προκρίνεται η εφαρμογή της ΑΚ 300, ενώ σε ενδεχόμενη αντίθετη περίπτωση, αναγνωρίζεται η απαλλαγή του ζημιώσαντος^[18]. Υφίσταται αποδοχή αναφορικά με την εφαρμογή της διάταξης επί αντικειμενικής ευθύνης του ζημιωθέντος, λόγου χάρη ως κατόχου ζώου, αν και το γράμμα της ΑΚ 300 § 1 κάνει λόγο για υπαιτιότητα^[19]. Με τη συνδρομή του ζημιωθέντος εξισώνεται σύμφωνα με την ΑΚ 300 και η συμπεριφορά του ζημιώσαντος που δεν προέβη στην αποτροπή της ζημίας ή δεν επεσήμανε τη συμμετοχή του ζημιωθέντος στον κίνδυνο μιας εξαιρετικά μεγάλης ζημίας που εκείνος δεν είχε τη δυνατότητα να γνωρίζει. Η εν λόγω παράλειψη προαπαιτεί ότι ο ζημιωθείς βαρυνόταν με σχετική υποχρέωση προερχόμενη από τη σύμβαση ή το νόμο ή την καλή πίστη και είχε την ικανότητα να ευθυγραμμιστεί με αυτήν^[20]. Με γνώμονα την ΑΚ 300 § 2, η εν λόγω διάταξη χρήζει εφαρμογής και σχετικά με την υπαιτιότητα που συνοδεύει τα πρόσωπα για τα οποία έχει την ευθύνη αυτός που υπέστη τη ζημία. Τούτο συνεπάγεται ότι, εφόσον η συνεισφορά στη ζημία εντάσσεται στη σφαίρα ευθύνης του βοηθού εκπλήρωσης του ζημιωθέντος, επακολουθούν οι αυτές επιπτώσεις. Δεν υφίσταται καταλογισμός του συντρέχοντος πταίσματος του νομίμου αντιπροσώπου, λόγου χάρη του εποπτεύοντος γονέα^[21], εκτός εάν αυτός προβαίνει στην άσκηση δικής του αξίωσης ως ενάγων.

Απόκειται στη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου, εφόσον παρατηρείται συνδρομή των απαιτούμενων προϋποθέσεων, να μην οδηγη-

θεί στην επιδίκαση αποζημίωσης ή να αμβλύνει το ποσό αυτής. Για τη λήψη της εν λόγω απόφασης θα συνεκτιμήσει τον βαθμό υπαιτιότητας, το οικονομικό υπόβαθρο των μερών και τη συνεισφορά καθενός στη ζημία. Η αξιολόγηση για τη συνδρομή συνυπευθυνότητας δέχεται αναιρετικό έλεγχο, εν αντιθέσει με το βαθμό της υπαιτιότητας ή το ποσοστό άμβλυνσης της αποζημίωσης^[22].

Σύμφωνα με την κατισχύουσα θέση το συντρέχον πταίσμα πρέπει να προταθεί με τη μορφή γνήσιας ένστασης, καταλυτική της αγωγής, δίχως δυνατότητα συνεκτίμησης αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο^[23]. Σε περίπτωση που ο εναγόμενος υποβάλλει ένσταση αποκλειστικού πταίσματος, λογίζεται πως αυτό συνιστά απόρριψη της αγωγής και δεν εμπεριλαμβάνει και τη συνυπευθυνότητα που ενδείκνυται να προβληθεί ως ένσταση περιέχουσα πραγματικά περιστατικά και αίτημα^[24]. Η εν λόγω πεποίθηση της νομολογίας έχει δεχθεί δριμύτατη κριτική από τη θεωρία που κρίνει ότι τυχόν ένσταση περί του αποκλειστικού πταίσματος περιλαμβάνει και τη συνυπευθυνότητα που είναι το έλασσον^[25].

Β. Από την παράθεση των ανωτέρω προκύπτει ότι, τόσο ο συνυπολογισμός ζημίας και κέρδους, όσο και το συντρέχον πταίσμα του ζημιωθέντος είναι παράγοντες που προσδιορίζουν την έκταση της οφειλόμενης αποζημίωσης. Δηλαδή, δεν λαμβάνονται υπόψη κατά το στάδιο της θεμελίωσης της υποχρέωσης αποζημίωσης, αλλά κατά το στάδιο της επιμέτρησης του ύψους της.

V. Παράθεση σχετικής νομολογίας

Προς επίρρωση όσων αναφέρθηκαν ανωτέρω, για το ζήτημα του συνυπολογισμού ζημίας και κέρδους, παρατίθεται η ΑΠ 549/2014 αναφορικά με τη σύμβαση αποκλειστικής δια-

« πταίσμα πρέπει να προταθεί με τη μορφή γνήσιας ένστασης, καταλυτική της αγωγής, δίχως δυνατότητα συνεκτίμησης αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο»

[16] Λιτζερόπουλος, ΕρμΑΚ άρθρ. 300 αρ. 22, αν και εκκινεί από το ότι προϋποτίθεται η ικανότητα καταλογισμού.

[17] ΑΠ 861/2012 ΝοΒ 2013, 372.

[18] Λιτζερόπουλος, § 104 Β.

[19] Σταθόπουλος, § 9 αρ. 90.

[20] Γεωργιάδης, § 11 αρ. 33.

[21] ΑΠ 532/2012 ΝοΒ 2012, 1965, διότι το συντρέχον πταίσμα του εποπτεύοντος στην πρόκληση της ζημίας του εποπτευόμενου δεν μπορεί να αντικαθίσταται από τον εναγόμενο τρίτο, κατά της αγωγής αποζημίωσης του εποπτευόμενου, εφόσον δεν

πρόκειται για πταίσμα του ιδίου του εποπτευόμενου.

[22] ΑΠ 995/2014 ΤΝΠ Νόμος.

[23] ΑΠ Ολ 1115/1986 ΝοΒ 1987, 769, ΑΠ 53/2006 ΕλλΔνη 2006, 1388, αντίθ. Σταθόπουλος, § 9 αρ. 104, αν έχουν προσκομισθεί τα πραγματικά στοιχεία από τα οποία προκύπτει το συντρέχον πταίσμα. Αντίθ. και Φίλιος, ΕνοχΔ, ΓενΜ (6. έκδ. 2011), § 203 στοιχ. Β.

[24] Βλ. αποφάσεις της προηγούμενης υποσημείωσης, αντίθ. Σταθόπουλος, άρθρ. 300 αρ. 17 και ΓενΕνοχΔ 5.(2018), § 9 αρ. 104, με επιχ. εκ του μείζονος επί το έλαττον.

[25] Περάκη, ΣΕΑΚ Ι άρθρ. 300 αρ. 23 μ.π.π.

Ελληνικό Αστικό Δίκαιο

νομής προϊόντων ήχου και εικόνας που οδηγήθηκε σε λύση και ακολούθως προβλήθηκε ένσταση συμψηφισμού. Αναλυτικότερα, η εκκαλούσα εφεσίβλητη ετερορρυθμη εταιρεία, ομόρρυθμα μέλη της οποίας είναι η δεύτερη εκκαλούσα εφεσίβλητη εταιρεία περιορισμένης ευθύνης καθώς και ο εκκαλών Ι. Κ. , νόμιμος αντιπρόσωπος των προαναφερθεισών εταιρειών, που τελούν σε εκκαθάριση, κατήρτισε με την εφεσίβλητη εκκαλούσα ανώνυμη εταιρεία με έδρα στην πόλη Struer της Δανίας στις 10-7-1984 έγγραφη σύμβαση αποκλειστικής διανομής. Αντικείμενο της εν λόγω σύμβασης ήταν η αγορά και η μεταπώληση, αποκλειστικά στην Ελλάδα και στην Κύπρο, προϊόντων εικόνας και ήχου, υψηλής πιστότητας (τηλεοράσεων, ραδιοφώνων, στερεοφωνικών συστημάτων κ.λπ.), που παρήγαγε η ως άνω αλλοδαπή εταιρεία και τα οποία έφεραν τα εμπορικά σήματα της "Bang & Olufsen" και "B. & O.". Η διάρκεια της σύμβασης ορίστηκε μέχρι την 31-12-1984. Η διανομέας ανέλαβε την υποχρέωση να εγκαταστήσει και να διατηρεί για λογαριασμό της οργάνωση σέρβις, ικανή να διασφαλίζει λυσιτελώς την τεχνική υποστήριξη των προϊόντων της προμηθεύτριας.

Κατά τον ρητό όρο 15 της από 10-7-1984 σύμβασης αποκλειστικής διανομής, "Σε περίπτωση λύσης της παρούσας σύμβασης η Bang & Olufsen υποχρεούται και δικαιούται να αναλάβει τα κατάλληλα προς διάθεση αποθέματα ολοκληρωμένων προϊόντων, συστατικών μερών, ανταλλακτικών κλπ. στο κόστος. Οι συμβαλλόμενοι συμφωνούν, ότι όλα τα προϊόντα που θα έχουν παραδοθεί από την Bang & Olufsen μέσα σε διάστημα εννέα μηνών πριν την ανάληψη (των προϊόντων) θα θεωρούνται κατάλληλα προς διάθεση". Μετά τη λήξη του συμβατικού της χρόνου η σύμβαση αυτή παρατάθηκε σιωπηρά και κατέστη αορίστου χρόνου. Στη συνέχεια αποδείχθηκε, ότι η προμηθεύτρια αλλοδαπή εταιρεία με τις επιστολές που απέστειλε με τηλέτυπο και συστημένη επιστολή στις 25-4-1994 στις ως άνω εκκαλούσες εταιρείες, κατήγγειλε τη σύμβαση αποκλειστικής διανομής με ισχύ της καταγγελίας την 31-5-1994. Προσφέρθηκε δε να αγοράσει σε τιμές κόστους τα τελειωμένα προϊόντα, ανταλλακτικά και τμήματα αυτών που διατηρούσαν στις αποθήκες τους οι αντίδικες

της εταιρείες. Η επαναγορά τους δεν πραγματοποιήθηκε όμως, διότι η προμηθεύτρια αξίωσε την παραίτηση τους από οποιοδήποτε δικαίωμα έναντι της καταγγελίας. Η υποχρέωση αυτή επαναγοράς της στηρίζεται σε ρητό συμβατικό όρο (άρθρο 361 Α.Κ.). Η αξία των αδιάθετων εμπορευμάτων στις αποθήκες των εναγουσών μετά την καταγγελία με τιμές κόστους ανερχόταν στα ποσά των 40.055,94 ευρώ για την πρώτη ενάγουσα και των 164.970,64 ευρώ για την δεύτερη ενάγουσα. Τα υλικά και εμπορεύματα αυτά δεν μπόρεσαν να τα διαθέσουν μετά την καταγγελία, αφού την τεχνική υποστήριξη των προϊόντων της εναγόμενης ανέλαβε ο νέος αντιπρόσωπός της. Συνεπώς, οι ενάγουσες υπέστησαν ισόποση ζημία, την οποία υποχρεούνται να αποκαταστήσει η εναγόμενη, ενεχόμενη από την αθέτηση της υποχρέωσής της για την επαναγορά των ως άνω υλικών και εμπορευμάτων, την εκπλήρωση της οποίας υποχρέωσης αρνήθηκε από δικό της πταίσμα και δη αμέλεια. Ειδικότερα, όπως προαναφέρθηκε, η εναγόμενη απαίτησε, προκειμένου να προβεί στην εξαγορά, την παραίτηση των εναγουσών από οποιοδήποτε άλλο δικαίωμα αποζημίωσης. Ακόμη, απαίτησε την παραχώρηση των καταστημάτων τους στο νέο διανομέα. Αποδεικνύεται, λοιπόν, υπαίτια άρνηση της εναγόμενης για την εξαγορά των εμπορευμάτων και των ανταλλακτικών. Ορθά δε η εκκαλούμενη απόφαση απέρριψε σιωπηρά την ένσταση συνυπολογισμού ζημίας και κέρδους, αφού δεν αποδεικνύεται, ότι τα αντικείμενα αυτά έχουν αξία για τις ενάγουσες και μάλιστα ισόποση της δικαιούμενης αποζημίωσης, δεδομένης της καταγγελίας της σύμβασης αποκλειστικής διανομής και της ανάληψης από το νέο αντιπρόσωπο της τεχνικής υποστήριξης των προϊόντων της εναγόμενης. Καταληκτικά, οι ενάγουσες δεν αποκόμισαν οποιοδήποτε κέρδος, δεκτικό συνυπολογισμού από τη μη επαναγορά των αποθεμάτων από την εναγομένη, αφού αυτά δεν μπορούσαν να τα διαθέσουν στην αγορά μετά την καταγγελία της σύμβασης και την ανάθεση της διανομής.

Συμπέρασμα

Ο συνυπολογισμός ζημίας και κέρδους συνιστά κεφαλαιώδη θεσμό στο δίκαιο της αποζημίωσης, μέσω του οποίου επιτυγχάνεται ο προσδιορισμός της περιουσιακής ζημίας. Για

«Ο συνυπολογισμός ζημίας και κέρδους συνιστά κεφαλαιώδη θεσμό στο δίκαιο της αποζημίωσης, μέσω του οποίου επιτυγχάνεται ο προσδιορισμός της περιουσιακής ζημίας»

Συνυπολογισμός Ζημίας και Κέρδους

την οριστικοποίηση του ποσού της οφειλόμενης αποζημίωσης, μετά τη διαπίστωση της θεμελίωσης των προϋποθέσεων της, ο οριστικός προσδιορισμός του ύψους της καταβλητέας αποζημίωσης γίνεται μετά από συνεκτίμηση του συνόλου των συνθηκών της συγκεκριμένης περίπτωσης που συνδέονται αιτιωδώς με τη γένεση ή την έκταση της ζημίας. Προκειμένου για την ορθή εφαρμογή της αρχής του συνυπολογισμού ζημίας και κέρδους, κρίνεται σκόπιμη η κατηγοριοποίηση της εκάστοτε περίπτωσης που ανακύπτει, με γνώμονα την πηγή της ωφέλειας, χωρίς να δημιουργείται ανασφάλεια δικαίου, με βάση το πνεύμα του άρθρου 930 παρ. 3, όπως εξειδικεύθηκε ανωτέρω. Κατά την άποψη του γράφοντος είναι αδύνατη η διατύπωση εκ των προτέρων ορισμένου οριζόντιου κανόνα σχετικού με τον

συνυπολογισμό ζημίας και κέρδους, καθώς το εν λόγω ζήτημα ορθότερο θα είναι να αντιμετωπίζεται *in concreto* με αξιολόγηση κάθε ωφέλειας μεμονωμένα, με βάση το είδος της, τον αυτοτελή ή μη χαρακτήρα της και τον σκοπό της. Ο συνυπολογισμός αποτελεί μέσο εξισορρόπησης των αντίρροπων συμφερόντων των μερών, στον βαθμό που δεν ανακουφίζεται αυθαίρετα ο ζημιωθείς από τις υποχρεώσεις του, αλλά ούτε και επιβαρύνεται υπέρμετρα ο ζημιώσας, προκειμένου να αποκομίσει ο ζημιωθείς οφέλη που τον καθιστούν πλουσιότερο αδικαιολογητως.

⋮⋮⋮

«είναι αδύνατη η διατύπωση εκ των προτέρων ορισμένου οριζόντιου κανόνα σχετικού με τον συνυπολογισμό ζημίας και κέρδους»